

Алексєєва С. В.
доктор педагогічних наук,
відділ моніторингу та оцінювання якості загальної
середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України
ORCID ID: 0000-0002-8132-0465
sv-05@ukr.net

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ.

***Анотація.** Розглянуто проблему забезпечення якості освіти в умовах війни та окреслено основні шляхи адаптації освітньої системи до кризових викликів. Проаналізовано вплив воєнних обставин на організацію освітнього процесу, доступ до освіти, психоемоційний стан учасників освітнього середовища та результати навчання. Обґрунтовано необхідність трансформації освітніх підходів, упровадження гнучких моделей навчання, розвитку цифрового освітнього середовища та забезпечення психосоціальної підтримки учнів і педагогів. Визначено, що важливими чинниками збереження якості освіти є адаптація освітніх програм, персоналізація навчання, використання цифрових технологій, формувальне оцінювання та системний моніторинг освітніх результатів. Наголошено на значенні комплексного підходу до управління освітніми процесами, спрямованого на подолання освітніх втрат і забезпечення стійкості освітньої системи в умовах воєнних викликів.*

***Ключові слова:** якість освіти, воєнний стан, адаптація освіти, освітні втрати, цифрове навчання, психологічна підтримка, моніторинг якості освіти.*

***Abstract.** The article examines the issue of ensuring the quality of education under wartime conditions and outlines the main ways of adapting the education system to crisis challenges. The impact of military circumstances on the organization of the educational process, access to education, the psycho-emotional state of participants in the educational environment, and learning outcomes is analyzed. The necessity of transforming educational approaches, introducing flexible learning models, developing a digital educational environment, and providing psychosocial support for students and teachers is substantiated. It is determined that important factors for maintaining the quality of education include the adaptation of educational programs, personalization of learning, the use of digital technologies, formative assessment, and systematic monitoring of educational outcomes. The importance of a comprehensive approach to managing educational processes aimed at overcoming learning losses and ensuring the resilience of the education system in the context of wartime challenges is emphasized.*

***Keywords:** quality of education, martial law, adaptation of education, learning losses, digital learning, psychological support, monitoring of education quality.*

Забезпечення якості освіти в умовах воєнних дій стикається з низкою комплексних викликів, що охоплюють організаційні, ресурсні та психосоціальні аспекти освітнього процесу [1].

Неперервність навчання. Масове переміщення учнів і педагогічних працівників значно ускладнює забезпечення безперервності освітнього процесу. Часті зміни місця проживання та обмежений доступ до навчальних закладів створюють ситуації, коли регулярне відвідування занять стає неможливим, а традиційні форми навчання потребують адаптації або повної заміни цифровими форматами.

Обмежений доступ до освітніх ресурсів. У багатьох закладах спостерігається нестача підручників, навчального та лабораторного обладнання, а також обмежений доступ до цифрового контенту. Це негативно впливає на формування предметних компетентностей та ускладнює виконання практичних завдань, що критично для забезпечення якісної освіти.

Психологічні та соціальні фактори. Учні та педагоги, які перебувають у зоні воєнного конфлікту, зазнають травматичного досвіду, що супроводжується підвищеним рівнем стресу, тривожності та демотивації. Такі фактори можуть порушувати концентрацію уваги, когнітивну активність та здатність до ефективного навчання, що безпосередньо впливає на результати освітньої діяльності.

Різномірний розвиток учнів. В умовах непередбачуваних змін середовища значно збільшується розрив у рівні підготовки учнів та темпах їхнього навчального прогресу. Це створює необхідність індивідуалізації освітніх траєкторій, диференційованого підходу до оцінювання та використання адаптивних навчальних стратегій.

Таким чином, виклики війни впливають на всі складові освітнього процесу, від організаційних структур і ресурсного забезпечення до психосоціальної підтримки здобувачів освіти, що потребує комплексного підходу до адаптації системи освіти у кризових умовах [2].

У сучасних умовах військового конфлікту цифрові технології та дистанційні форми навчання набувають ключового значення для забезпечення неперервності освітнього процесу. Використання онлайн-платформ і цифрових ресурсів дають змогу зберегти доступ учнів до навчального контенту незалежно від їхнього місця перебування, що особливо критично у ситуаціях масового переміщення населення та обмеженого доступу до шкільної інфраструктури.

Застосування адаптивних та інтерактивних форматів тестування дає змогу оцінювати знання та компетентності здобувачів освіти у реалістичних навчальних контекстах, враховуючи індивідуальні особливості навчання. Це сприяє підвищенню точності вимірювань та валідності оцінювання у складних умовах.

Цифрові платформи також забезпечують збір процесних даних, що фіксують дії учнів під час виконання навчальних завдань, включно з траєкторіями виконання, часом реакції та рівнем взаємодії з навчальним контентом. Аналіз таких даних дозволяє педагогам та адміністрації шкіл здійснювати оперативний моніторинг прогресу, виявляти навчальні труднощі та

приймати обґрунтовані рішення щодо індивідуальної підтримки учнів. Крім того, цифрові технології сприяють формуванню персоналізованих освітніх траєкторій, що дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб і можливостей кожного здобувача освіти. Такий підхід забезпечує ефективну реалізацію компетентнісної моделі освіти, навіть у умовах кризових обставин, і підтримує доказово обґрунтоване управління освітнім процесом на всіх рівнях.

В умовах сучасних викликів війни особливого значення набуває застосування освітньої аналітики та алгоритмів штучного інтелекту для підтримки прийняття рішень на всіх рівнях освітньої системи [3]. Використання цих технологій дозволяє здійснювати оперативний моніторинг навчальної діяльності здобувачів освіти та виявляти академічні труднощі на ранніх етапах, що сприяє своєчасному втручання та корекції освітніх траєкторій.

Інструменти аналітики та штучного інтелекту також дають змогу прогнозувати освітні ризики, пов'язані з різномірним розвитком учнів або порушенням неперервності навчання, що забезпечує більш точне планування навчального процесу та ресурсного забезпечення [4].

Застосування цих технологій підтримує педагогів у розробці індивідуальних навчальних планів, адаптованих до особливостей кожного здобувача освіти, і дозволяє оптимізувати диференційоване навчання навіть у кризових умовах [5]. Крім того, освітня аналітика забезпечує оперативне надання інформації для управлінців на регіональному та державному рівнях, що сприяє прийняттю доказово обґрунтованих рішень щодо організації навчального процесу, розподілу ресурсів та коригування освітньої політики в умовах надзвичайних обставин.

Таким чином, інтеграція цифрових аналітичних інструментів у систему управління освітою створює передумови для адаптивного, персоналізованого та ефективного забезпечення якості освіти в умовах війни.

Адаптація освітніх систем до умов воєнного конфлікту потребує комплексного підходу, що враховує нестабільність середовища, локальні обмеження та психологічний стан учнів і педагогів. Одним із ключових напрямів є впровадження адаптивних освітніх моделей, які дозволяють змінювати структуру навчального процесу відповідно до конкретних умов, забезпечуючи неперервність навчання та збереження рівня освітніх компетентностей.

Не менш важливою є інтеграція цифрових платформ та ресурсів у щоденну практику навчання. Це включає використання онлайн-курсів, електронних підручників, віртуальних лабораторій та інтерактивних завдань, що забезпечує доступ до навчального контенту незалежно від фізичної присутності у навчальному закладі.

Дистанційне та змішане навчання виступає базовим механізмом підтримки неперервності освітнього процесу. Застосування таких форматів дозволяє гнучко організовувати навчання, враховуючи різномірну підготовку учнів, та забезпечує адаптацію навчальних траєкторій до індивідуальних потреб здобувачів освіти.

В умовах війни важливим компонентом якості освіти є психологічна підтримка учнів і педагогів, яка сприяє подоланню травматичного досвіду, зниженню стресу та підтримці мотивації до навчання. Вона інтегрується у навчальний процес і забезпечує більш ефективну реалізацію освітніх програм.

Ключовим інструментом адаптації є використання даних та освітньої аналітики для прийняття доказово обґрунтованих рішень щодо організації навчального процесу, оцінювання результатів та формування індивідуальних освітніх траєкторій. Це дає змогу забезпечити персоналізацію навчання та оперативно реагувати на зміни у навчальному середовищі. Таким чином, комплексне впровадження адаптивних моделей, цифрових ресурсів, дистанційного навчання, психологічної підтримки та data-driven управління створює умови для ефективного забезпечення якості освіти навіть у кризових умовах.

Якість освіти в умовах війни потребує системної адаптації освітньої системи до нових соціальних, психологічних та організаційних викликів. *Основні шляхи адаптації* можна розглядати на кількох рівнях: *організаційному, педагогічному, технологічному та психологічному.*

Організаційна адаптація освітнього процесу – це гнучкі форми навчання: поєднання очного, дистанційного та змішаного навчання залежно від безпекової ситуації; адаптація освітніх програм (скорочення або перегрупування навчального матеріалу, фокус на ключових компетентностях); безпекова організація освітнього середовища (облаштування укриттів, безпечних освітніх просторів, чіткі алгоритми дій під час повітряних тривог); мобільність освітніх траєкторій (можливість переходу між закладами освіти, визнання результатів навчання з різних платформ)

Педагогічна адаптація – це компетентнісний підхід до навчання, орієнтація на практичні знання та життєві навички; персоналізація навчання з урахуванням індивідуальних освітніх втрат і різного доступу до ресурсів.; формувальне оцінювання замість жорстких контрольних процедур, підтримка навчального прогресу учнів; інтеграція громадянської, медіа- та цифрової грамотності у зміст освіти.

Цифрова трансформація освіти – це активне використання цифрових платформ і ресурсів дистанційного навчання; розвиток цифрової компетентності учнів і педагогів; використання відкритих освітніх ресурсів, онлайн-курсів, освітніх відео; створення цифрових систем моніторингу якості освіти.

Психологічна підтримка учасників освітнього процесу впровадження програм психосоціальної підтримки учнів і педагогів; формування травма-інформованого освітнього середовища; розвиток навичок емоційної стійкості, комунікації та взаємопідтримки.

Моніторинг та забезпечення якості освіти регулярна діагностика освітніх втрат учнів; використання національних і міжнародних моніторингових досліджень; розроблення інструментів внутрішнього забезпечення якості освіти у закладах освіти; аналітичне використання освітніх даних для корекції освітньої політики.

Таким чином, адаптація системи освіти в умовах війни передбачає поєднання гнучкого управління, цифрових технологій, педагогічних інновацій та психологічної підтримки, що дає змогу зберегти доступність і якість освіти навіть у кризових обставинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Топузов О. М. Алексеєва С. В. Ладоня К. Ю. (2025) Технології штучного інтелекту та цифрові інструменти в системі забезпечення якості закладів загальної середньої освіти. Artificial intelligence technologies and digital tools in the quality assurance system of general secondary education institutions. Digital Transformation of Education: Challenges and Prospects: Monograph / Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine; [Electronic edition]. Lomza – Kyiv, 2025. – С. 261-279. <https://doi.org/10.32405/mono-lomza-kyiv-2025-4-1>
2. Топузов, О., & Алексеєва, С. (2024). Забезпечення якості загальної середньої освіти: сучасні виклики та можливості. Проблеми сучасного підручника, (33), 266–272. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745824>
<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-33-266-272>
3. Кремень, В. Г. (2025). Про діяльність національної академії педагогічних наук України у 2024 році та завдання на 2025 рік: Наукова доповідь загальним зборам НАПН України 4 квітня 2025 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 7(1), 1–19. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7115>
4. Алексеєва С. В. (2025) Система забезпечення якості загальної середньої освіти на засадах сталого розвитку: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації. Theoretical and applied aspects of sustainable development of Ukrainian regions : scientific monograph. Volume 1. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025 С. 359- 372 DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-539-6-15>
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745063>
5. Алексеєва С. Еволюція освітніх парадигм у контексті розвитку технологій штучного інтелекту. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії : зб. Матеріалів VII Всеукр. відкр. наук.-практ. онлайн-форуму, Київ, 25–28 лист. 2025 / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ, 2025. С. 21-24. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747484>
6. Алексеєва С. Новації та перспективи в освітніх практиках: неформальна освіта. Проблеми сучасного підручника. 1, 2024 С. 6-12 <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-6-12>
URI:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745997>
7. Алексеєва, С. Організація освітнього процесу в старшій профільній школі в умовах непередбачуваних глобальних впливів In: Scientific Collection «InterConf»: with the Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference «International Forum: Problems and Scientific Solutions» CSIRO Publishing House, с. Melbourne, Australia, 102-108 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731128>